

No
24

MESTER

HÅNDVÆRKERFORENINGEN KØBENHAVN

NÅR DET SKAL VÆRE

e x c e p t i o n e l t

MESTER udgives af Håndværkerforeningen København

Håndværkerforeningen København er en tværfaglig medlemsorganisation for selvstændige og ejerledere og har 2.000 medlemmer. Herudover er der tilsluttet 37 laug og brancheorganisationer. Læs mere om medlemskabet, foreningen og bestyrelsen på hfk.dk/om-os

MESTER udkommer 5 gange om året og sendes gratis til alle medlemmer af foreningen samt udvalgte virksomheder og brancheorganisationer

Er du interesseret i at modtage MESTER, så ring 3312 2717 eller skriv til sekretariatet på hfk@hfk.dk

MESTER udgives med støtte fra Fonden Alderstrøt, der blandt andet yder støtte til fremme af godt håndværk

MESTER: 5. årgang nr 24 februar 2023
Næste udgave udkommer april 2023

ISSN: 2596-7118
ISSN online: 2596-7126

Udgives af: Haandværkerforeningen i København
Dronningens Tværgade 2A
1302 København K
www.hfk.dk

Ansvarshavende: Christoffer Susé, csu@hfk.dk

Redaktion: Jakob Bo Andersen, jakob@hfk.dk
Peter Djurup, peter@djurup.com
saunte.io - tommy@saunte.dk

Design/AD: saunte.io - tommy@saunte.dk

Fotograf: Ricky John Molloy, mail@rickymolloy.com
Paul Skovbakke, info@paulskovbakke.dk
Rie Neuchs, mail@rieneuchs.dk

Korrektur: Søren Nørby

Annoncesalg: Christoffer Susé, csu@hfk.dk

Tryk: REDHILL
Tilsluttet: Danske Medier
Kontrolleret oplag: 3.429

Godt håndværk og dygtige håndværkere er en forudsætning for mange af de ting, som vi taget for givet hver dag; strøm i kontakten, vand i hanen, bagerens lækre brød og kager, det smukke smykke fra guldsmeden, eller frisøren, der klarer frisuren.

Derfor sætter magasinet MESTER fokus på håndværket, håndværkeren og produkterne, og vi taler om de forudsætninger der skal til, for at skabe godt håndværk.

Velkommen til, og god fornøjelse.

**HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH**

Velkommen til vores nye undervisningsminister

15. december sidste år præsenterede statsminister Mette Frederiksen sin nye regering. Ét af de ministerområder, som jeg holdt særligt øje med, var undervisningsministeriet, hvor der nu står Mattias Tesfaye (S) på kasketten.

Tesfaye er trukket i arbejdstøjet og har allerede meldt ud, at han er parat til at droppe ambitionen om, at 25 % af en årgang skal søge ind på en erhvervsuddannelse, for i stedet at fokusere på at fastholde dem, der er der.

Det er bestemt fornuftigt at skrue op for ambitionerne for, hvad der kommer ud – men det betyder i mine øjne ikke, at man bare kan droppe ambitionerne om, hvordan der kommer flere ind på uddannelserne. Det må være et både og, og det er jeg ikke i tvivl om, at Tesfaye er enig i.

Den nye minister lægger også op til en mere fordomsfri debat om, at det ikke er alle, der er klar til at vælge en erhvervsuddannelse lige efter folkeskolen, og at de

måske derfor har brug for at 'tage nogle år' et andet sted først.

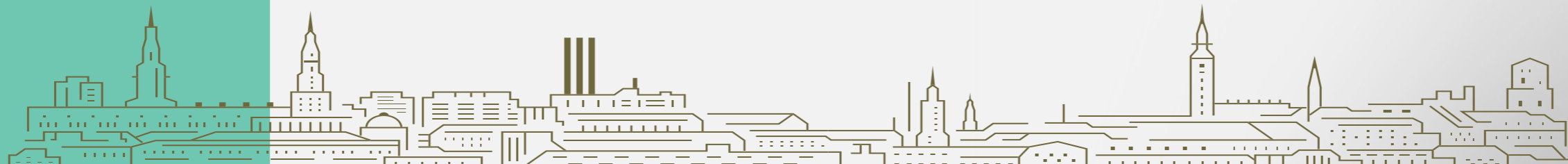
Netop den forståelse har vi haft fokus på længe. For vi er nødt til at erkende, at gymnasiet for mange reelt har udviklet sig til en forlænget grundskole.

De der har evnerne og motivationen til at påbegynde en erhvervsuddannelse direkte efter folkeskolen, skal naturligvis tilskyndes til det. Men den store rekrutteringsindsats til erhvervsuddannelserne skal fortsætte ind i gymnasiet, til de unge er klar og åbne for et reelt valg af en erhvervsuddannelse. Og så skal det være langt nemmere at skifte mellem de forskellige ungdomsuddannelser, for eksempel fra STX til en erhvervsuddannelse, og få overført den merit, man måtte have opnået.

Det glæder vi os til at tale videre med Mattias Tesfaye om.

Velkommen til.

PER VANGEKJÆR
FORMAND

6

GAVE TIL DRONNINGEN

Det københavnske håndværk giver godt håndværk til H.M. Dronningen i anledning af hendes regeringsjubilæum.

42

BOLIGER TIL LÆRLINGE OG ELEVER

Håndværkerforeningen står bag en ny oversigt, der skal oplyse lærlinge og elever om mulighederne for at få en bolig.

46

BLINDE HOLDER HÅNDVÆRK I HÆVD

I snart 100 år har Blindes Arbejde holdt gang i børstenbinderi og andet håndværk, der stort set ikke findes mere.

32

GLASSET VANDT OVER KERAMIKKEN

Efter mere end 20 år som kunsthåndværker udi glas udfordrer materialet stadig Anders Raad. Og han elsker det.

26

NÅR SKRIVEBORDET MØDER VIRKELIGHEDEN

Følger man den officielle definition på en SMV betyder det, at 99% af alle danske virksomheder er SMV'er. Så giver det overhovedet mening? MESTER bringer et portræt af det lokale erhvervsliv. Som det ser ud i virkeligheden.

CO₂

16

CO₂-DEKLARATION I BYGGERIET

Fremover skal håndværkere sørge for, at byggematerialerne er varedeklareret i forhold til CO₂-aftryk. Det kan være en fordel at komme med fra start.

*Hendes Majestæt
Dronningen har
fået en gave af det
københavnske håndværk
i anledning af sit
regeringsjubilæum
i 2022. Gaven er et
stykke af det ypperste
håndværk, i form af en
kjole specielt syet til
brug for Dronningens
nytårskure.*

H . M . D r o n n i n g e n

HYLDES

Med gaven ønsker Håndværkerforeningen og de tilsluttede håndværkslag Majestæten tillykke med regeringsjubilæet og sender samtidig en tak for Dronningens interesse for og opmærksomhed på det gode håndværk og Håndværkerforeningens virke. Derfor er det naturligt, at gaven er et eksempel på, hvad de københavnske håndværkere kan.

"Hendes Majestæt har altid værdsat det gode håndværk. Det sætter vi stor pris på og er taknemmelige over. Derfor ville vi gerne give Dronningen en gave, der viser det ypperste håndværk," siger Per Vangekjær, formand for Håndværkerforeningen.

Nytårskurkjolen er syet af oldermand for Skrædderlauget Johnny Wichmann og Jan Strømberg, Wichmann Couture.

TEKST PETER DJURUP
FOTO RICKY JOHN MOLLOY

Halskraven er udført i mahognifarvet mink.

Kjolen er designet så der er plads til at bære de tunge ordensstjerner, som dronningen bærer til nytårskurerne.

Overdelen er lukket med trykknapper og hægter

Begge ærmer har manchetter af samme mink som halskraven

NÅR DET SKAL VÆRE

e x c e p t i o n e l t

Kjolens underdel når ned til jorden og har i modsætning til den tidligere kurkjole ikke slids foran.

Johnny Wichmann i fuld gang med at tegne forslag til, hvordan kjolen skal se ud. Dronningen blev præsenteret for forskellige forslag og valgte til sidst en model, der er inspireret af hendes forrige kurkjole. Forskellen mellem den tidligere og den nye kjole er, at nederdelen ikke har slids, og at den ikke er rynket i taljen. Overdelen har fået det, der kaldes prinsessesnit.

Modeltegningerne bliver farvelagt i den rette farve, der matcher silkestoffet, som Dronningen har valgt til kjolen.

Skrædderhåndværk i en klasse for sig

At skabe en kjole til nytårskur til Hendes Majestæt er ikke en helt almindelig opgave. Selve processen, fra udvælgelse af stof til færdigsyet kjole, har stået på fra begyndelsen af oktober til kjolen blev afleveret lige før jul.

Det er noget særligt at give Dronningen en nytårskurkjole i regeringsjubæumsgave. Derfor får MESTERs læsere her historien om, hvordan man kreerer en kjole, som skal bruges til en ganske særlig begivenhed.

Skræddermester Johnny Wichmann har tegnet og syet kjolen, sammen med sin samarbejdspartner Jan Strømberg, som han arbejder sammen med i Wichmann Couture.

"Det er en kjole, der skal bruges til en ganske bestemt anledning hvert år, og historisk har dronningen brugt de tidligere nytårskurkjoler i mange år. Derfor er det en kjole, der skal kunne passe til netop den begivenhed mange år frem i tiden," siger Johnny Wichmann.

Det smukke, skinnende silkestof, som Dronningen har valgt til kjolen, er dobbelt silke-duchesse også kaldet Satin Cuir, fordi det ligner læder (cuir er det franske ord for læder), stoffet er fremstillet i Italien af den anerkendte virksomhed Taroni, der siden 1880 har vævet silkestoffer.

Der er brugt cirka otte meter silkestof til kjolen. Stoffet er smallere end normalt, 116 vs. 140 cm. Det kan kun bruges den ene vej, da der ellers vil være farveforskel i kjolen. En meter stof består af 24 km af de fineste silkestråde.

Fem prøvninger

Johnny Wichmann havde sit første møde med dronningen i begyndelsen af oktober. Her præsenterede han hende for en række forskellige stoffer og forskellige forslag til, hvordan kjolen kunne se ud.

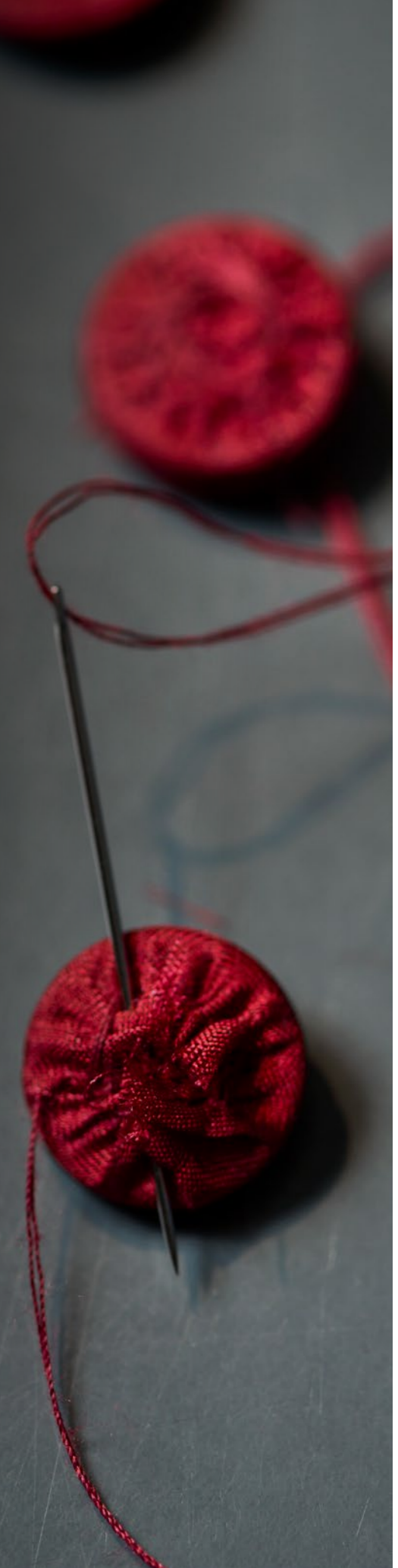
"Den forrige kurkjole var på mange måder den ultimative kjole til formålet, da den både skal være baggrund for de særlige ordener, dronningen bærer til begivenheden, og samtidig skal kunne fungere til at gå og sidde ned i. Det er blandt andet vigtigt, at der ikke er synlige knapper eller andre snit, der kan give et uroligt udtryk i forhold til de ordener, der bliver båret på kjolen. Derfor var det et af udgangspunkterne for de modeller Dronningen valgte mellem," siger Johnny Wichmann.

Dronningen valgte hurtigt det bordeaux dobbeltvævet silke-duchesse på det første møde, hvor snit og kjolens udseende også blev vendt mellem Hendes Majestæt og Johnny Wichmann.

Herefter har der været fem såkaldte prøvninger, hvor Johnny Wichmann og Jan Strømberg har været på Amalienborg, og Dronningen har prøvet kjolen og været med til at komme frem til sådan som kjolen i dag tager sig ud.

"Det har været en spændende proces, hvor Dronningen har været meget engageret, åben og meget vedkommende. Hun har stor respekt for håndværket, og derfor har det været en meget stor fornøjelse at få lov at sy kjolen i samarbejde med Dronningen," siger Johnny Wichmann.

Tryklåsene, som sidder skjult under silken på jakken, bliver betrukket med silke-habotai, som kjolen er foret med. Det er vigtigt, at stoffet er tyndt, da trykknapperne ellers går op. Kjolen har fået nogle få hægter, da det har været svært at få trykknapper i samme kvalitet som den oprindelige kjole. I processen er der blevet prøvet med tre forskellige slags. Hægterne er en ekstra sikkerhed for, at de holder.

Når man syr en kjole, bliver modellen først syet i lærred. Modellen, en todelt kjole med nederdel og jakke, er her blevet syet i lærred. Ud fra den model har Dronningen prøvet kjolen, og Johnny Wichman og Jan Strömberg har tilrettet den.

Der går mange timer ved symaskinen når man syr en kjole. Alle kjoler kræver tilretninger flere gange i processen for at opnå det perfekte resultat. I arbejdet med Dronningens kjole har der været fem prøvninger og tilretninger.

WICHMANN COUTURE

MEMBER OF

SKRÆDDERLAUGET

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

Gaven er
givet af det
københavnske
håndværk

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

HØRESTA

HØRESTA
HOVEDSTADEN

Danske
Anlægsgartnere

DANSKE
ANLÆGSGARTNERE
KØBENHAVNS KREDS

DANSKE
MODISTER &
HATTEMAGERE

DANSKE MODISTER &
HATTEMAGERE

LÆRLINGEFORENINGEN
STIFTET 1874

FORENINGEN TIL
LÆRLINGES UDDANNELSE I
HAANDVÆRK & INDUSTRI

VIRKSOMME
kvinder

VIRKSOMME
KVINDER

GLARMESTERLAUGET
GARANTI

GLARMESTERLAUGET
I DANMARK
- REGIONALFORENINGEN
STORKØB/BORNHOLM

KJØBENHAVNS
GULDSMEDELAUG

KJØBENHAVNS
GULDSMEDELAUG

Kjøbenhavns Skomagerlaug

KJØBENHAVNS
SKOMAGERLAUG

KJØBENHAVNS
SMEDELAUG

KJØBENHAVNS
SMEDELAUG

VOGNMANDSLAUGET
1475

VOGNMANDSLAUGET

KØBENHAVNS
AUTOMEKANIKER LAUG

KØBENHAVNS
AUTOMEKANIKER LAUG

KØBENHAVNS
BLIKKENSLAGER-
& VVS LAUG

KØBENHAVNS
BLIKKENSLAGER-
& VVS LAUG

dofk

DOFK KØBENHAVN

DANSK ANTIKVIKTETS-
OG CONSERVATORLAUG

DANSK ANTIKVIKTETS-
OG CONSERVATORLAUG

KØBENHAVNS
MALERLAUG

KØBENHAVNS
MALERLAUG

KØBENHAVNS
MURERLAUG

KØBENHAVNS
MURERLAUG

KØBENHAVNS
SLAGTERLAUG

KØBENHAVNS
SLAGTERLAUG

KØBENHAVNS
SNEDKERLAUG

KØBENHAVNS
SNEDKERLAUG

KØBENHAVNS
TØMRERLAUG

KØBENHAVNS
TØMRERLAUG

GRAVØRLAUGET

GRAVØRLAUGET

SKORSTENSFEJERLAUGET
KØBENHAVN

SKORSTENSFEJERLAUGET
KØBENHAVN

SKRÆDDERLAUGET I
KJØBENHAVN

SKRÆDDERLAUGET I
KJØBENHAVN

STENHUGGERLAUGET
I DANMARK

STENHUGGERLAUGET

TEKNIQ
EL KØBENHAVN

TEKNIQ EL
KØBENHAVN

FONDEN
ALDERSTRØST

FONDEN
ALDERSTRØST

FOTO LISELOTTE SABROE/RITZAU SCANPIX

DRONNINGENS

N y t å r s k u r

Dronningen har siden 1998 til alle nytårskure båret en kjole syet af Jørgen Bender, så der er tradition for, at dronningen bærer den samme kjole til nytårskur i mange år.

Fra i år bærer Dronningen den nye kjole i bordeaux silke, med krave og manchetter af mink, til de tre nytårskure, der, som det er tradition, holdes den 3. og 4. januar. Så alle har haft mulighed for at se gaven i brug.

Et vigtigt element for kurkjolen er, at der skal være plads til nogle ganske særlige ordener, som Dronningen altid bærer til nytårskuren. Det er blandt andet Elefantordenen i bånd, Dannebrogordenens bryststjerne og Elefantordenens bryststjerne, som kjolen er syet til at give plads til. Ordenerne befinder sig til daglig på Rosenborg Slot, og bliver bragt til Dronningen den ene gang om året, når der indbydes til nytårskur.

Nytårskurens historie

Historien om den royale nytårskur strækker sig helt tilbage til Kong Frederik den 3. Under ham foregik det kongelige nytårstafel nytårssaften, hvor alle måtte komme op på Københavns Slot. Her stod man i rækker langs væggene og så den kongelige familie og hoffet spise.

Den skik stoppede, da Christian den 6. lod Københavns Slot rive ned og i stedet flyttede til Christiansborg, hvor der ikke måtte komme uvedkommende ind.

Det er først efter 1. verdenskrig, at nytårskuren begyndte at strække sig over flere dage. Gæstelisten var blevet så lang, at det ikke kunne lade sig gøre at holde den på én dag. Blandt andet fordi antallet af statsinstitutioner var vokset, der var kommet nye ministerier til, og derudover var der opstået en række nye lande, hvis diplomater også deltog i nytårskuren.

I dag holdes nytårskurene den 3. og 4. januar opdelt i tre kure over de to dage.

Den 3. januar er det for Højesterets dommere, Den Kongelige Livgardes og Gardehusarregimentets Officerskorps i Christian VII's Palæ, Amalienborg. Senere samme dag afholdes der nytårskur på Christiansborg Slot for det diplomatiske korps.

Den 4. januar er gæsterne officerer fra Forsvaret og Beredskabsstyrelsen, I., II. og III. rangklasse samt indbudte repræsentanter for større landsorganisationer og protektioner på Christiansborg Slot.

Det er til de tre begivenheder, at Dronningen bærer den nye kjole.

Byggeriet skal varedeklarereres

Med de nye krav i bygningsreglementet, og flere nye bæredygtighedstiltag fra EU i forhold til byggeriet, har du som håndværksmester ekstra god grund til at interessere dig for CO2-aftrykket af de materialer, du bruger, når der bygges nyt eller bliver restaureret gamle bygninger.

Realdania By & Bygs udviklingsdirektør forklarer her, hvad hun forventer, at bygherrerne vil efterspørge fremadrettet.

TEKST PETER DJURUP
FOTO MIKKEL MEISTER

Bæredygtighed i byggeriet fylder meget for både bygherrer og håndværkere. Der bliver stillet krav til at dokumentere materialernes CO2-udledning gennem hele fasen fra produktion til byggeproces og byggeriets levetid. I Danmark er der netop trådt et nyt bygningsreglement i kraft, men også EU-taksonomien, som fastlægger, hvornår et byggeri kan kategoriseres som bæredygtigt, vil påvirke udviklingen i de kommende år.

De mindre håndværksmestre er ikke direkte omfattet af taksonomien, men da en række af de store virksomheder, bygherrer og investorer er omfattet, bliver en del håndværkere og håndværksmestre også påvirket af de ændrede normer og regler i branchen. Flere bygherrevirksomheder kan fremover kræve, at man som håndværksvirksomhed, der skal levere til et byggeri, skal kunne dokumentere, hvor stort et CO2-aftryk materialerne giver, samt hvor stort spildet er, og stille krav til sortering til genanvendelse på byggepladsen. Så selv som mindre håndværksvirksomhed skal man kende reglerne.

"Man kan sige, at det er et nyt CO2-sprog, som vi alle skal lære. Det kræver en ny dialog mellem håndværkerne og os som bygherre, og det kræver, at håndværkerne også arbejder med og interesserer sig for bæredygtighed og CO2-aftrykket af de materialer, som de bruger og anbefaler," siger Anne Mette Rahbæk, der er udviklingsdirektør i Realdania By & Byg.

Green Deal skal mindske CO2-udledningen

EU-taksonomien kommer af den såkaldte Green Deal, hvor EU ønsker at nedsætte EU's samlede CO2-udledning. For at gøre det, ønsker man fra EU's side at taksere nye byggerier i forskellige klasser, alt efter hvor bæredygtigt det samlede byggeri er. På den

CO2

måde undgår man såkaldt "greenwashing", hvor man gør et byggeri mere bæredygtigt end det reelt er.

"En af de sektorer, der har størst effekt i forhold til EU's samlede CO2-udledning, er byggeriet og byggebranchen, og derfor er de økonomiske aktiviteter i sektoren omfattet af EU-taksonomien. I taksonomien har man sat seks mål inden for nybyggeri, restaurering af bestående byggeri og klimatilpasning. For nyt byggeri er der fx lagt vægt på energiforbrug og vandforbrug. Der er også lagt vægt på en række sociale

minimumskrav til arbejdsvilkår på den enkelte arbejdsplads, der bidrager til byggeriet, siger Anne Mette Rahbæk.

Øgede krav til dokumentation

Som håndværksvirksomhed skal man ikke forvente, at man selv skal kunne lave livscyklusanalysen, men det er en rigtig god ide, at man kender til CO2-aftryk og -indhold i de materialer, man anvender. Og man skal efterspørge deklARATIONERNE hos leverandørerne, så det kan bruges som dokumentation overfor bygherre.

"Kravene til dokumentation er øgede for bygherrerne, og derfor vil en del efterspørge det fra deres leverandører, entreprenører eller håndværkere. Det kan derfor være en god ide at samle data og dokumentere materialebrug, affaldshåndtering og efterlevelsen af det, man kan kalde minimums sociale standarder. Det sidste er ikke ukendt for virksomhederne, da det grundlæggende går ud på, at de skal overholde internationale

konventioner og arbejdsmiljølovgivningen. Måske er det endda en fordel, at det nu bliver et tydeligere krav i EU-taksonomien. Det nye er, at det skal dokumenteres," siger Anne Mette Rahbæk.

I forhold til at dokumentere materialernes CO2-aftryk, er det materialeproducenterne, der skal sørge for at have informationen.

"Materialeproducenterne har været optaget af det længe, så det bør være muligt at få informationerne om blandt andet materialernes CO2-aftryk fra sine leverandører. De er på vej, og de ved godt,

at de skal levere den information. Når man bestiller materialerne, skal man efterspørge miljøvaredeklarationer, også kaldet EPD – Environmental Product Declaration. Vi forventer, at det efterhånden bliver mere almindeligt, at der ligger en EPD på varen," siger Anne Mette Rahbæk.

Konkurrencefordel

Når man laver beregninger af CO2-aftrykket af et byggeri, sker det på baggrund af en 50-års betragtningsperiode, og ud fra det kan man som bygherre vælge materialer, som er mere eller mindre CO2-tunge. Men det gælder faktisk også i forbindelse med den løbende vedligeholdelse af eksisterende bygninger. Anne Mette Rahbæk kommer med et konkret eksempel:

"Der kan være en konkurrencefordel i, at man som håndværker er blandt de første til at arbejde med EU-taksonomien," mener Anne Mette Rahbæk fra Realdania By & Byg.

"I et af vores huse er der lagt en gummibelægning, der er blevet slidt og skal skiftes ud. For at vælge den fremtidige belægning henter vi data på linoleum, vinyl og gummi om, hvor stort et CO2-aftryk de forskellige materialer har. De data viste, at linoleum er langt den mindst belastende, og derfor valgte vi det materiale," siger Anne Mette Rahbæk.

Hun fremhæver, at netop viden om materialer, materialernes indhold, produktion og holdbarhed bliver endnu vigtigere for håndværkerne end hidtil. De store entreprenører og bygherrer, som for eksempel arbejdsmarkedspensionskasserne, er omfattet af retningslinjerne. Det samme er de finansielle institutioner, der vil efterspørge informationerne, i forbindelse med at de skal beregne finansieringen af et byggeri. Derfor vil efterspørgslen komme til håndværkerne, uanset om de arbejder med nybyggerier, restaurering eller drift af ejendomme.

"Det kan virke uoverskueligt, men det giver også nogle fordele for de virksomheder, der går i gang med at arbejde med at opbygge viden om, hvordan de vælger de mindst belastende byggematerialer til deres projekter og samtidig bidrager med dokumentationen til bygherren. Efterhånden som efterspørgslen stiger, vil det blive en klar konkurrencefordel at kunne levere de efterspurgte data allerede i forbindelse med tilbudsgivningen. Derfor er der god grund til at gå i dialog med sine leverandører om, hvordan de leverer varedeklarationer. Også på dette område vil det være vigtigt at have et godt forhold til sine leverandører og interessere sig for, hvad de har at byde ind med," siger Anne Mette Rahbæk.

Fakta om

EU-taksonomien

EU-taksonomien er et fælleseuropæisk klassificeringssystem, der objektivt vurderer, om en økonomisk aktivitet er "grøn", "bæredygtig" eller ej. For at en aktivitet kan kaldes bæredygtig, skal den opfylde mindst ét af de seks miljømål i taksonomien og samtidig ikke gøre væsentlig skade på de resterende. De seks miljømål er:

- ✓ *Modvirkning af klimaændringer*
- ✓ *Tilpasning til klimaændringer*
- ✓ *Bæredygtig anvendelse og beskyttelse af vand- og havressourcer*
- ✓ *Omstilling til en cirkulær økonomi*
- ✓ *Forebyggelse og bekæmpelse af forurening*
- ✓ *Beskyttelse og genopretning af biodiversitet og økosystemer*

Inden for den økonomiske aktivitet Byggeri og Ejendomme ("Construction and Real estate") er der p.t. fastlagt mål for:

- ✓ *Modvirkning af klimaændringer*
- ✓ *Tilpasning til klimaændringer*

For at man kan klassificere en aktivitet som bæredygtig, skal den opfylde kravene, som de er beskrevet i taksonomien.

Den skal altså yde et væsentligt bidrag på mindst ét mål, samtidig med at den ikke gør væsentlig skade på de øvrige mål og opfylder minimumskriterierne.

Byggeri og Ejendomme er underopdelt i en række aktiviteter, herunder Nybyggeri, Renovering og Køb og salg af fast ejendom.

Hvilke virksomhedstyper er omfattet direkte?

Indtil videre er finansielle virksomheder som banker, realkreditinstitutioner, pensionskasser og børsnoterede virksomheder, samt virksomheder som aflægger regnskab efter regnskabslovens klasse C, omfattet nu gennem krav til regnskab og rapportering.

De skærpede rapporteringskrav vil primært påvirke mindre håndværksvirksomheder indirekte, ved at

bygherrer og entreprenører øger dokumentationskrav på materialer, organisering på byggeplads - herunder sortering af byggeaffald til genanvendelse - samt i forhold til overholdelse af en række sociale minimumskrav, herunder ordentlige løn- og ansættelsesvilkår.

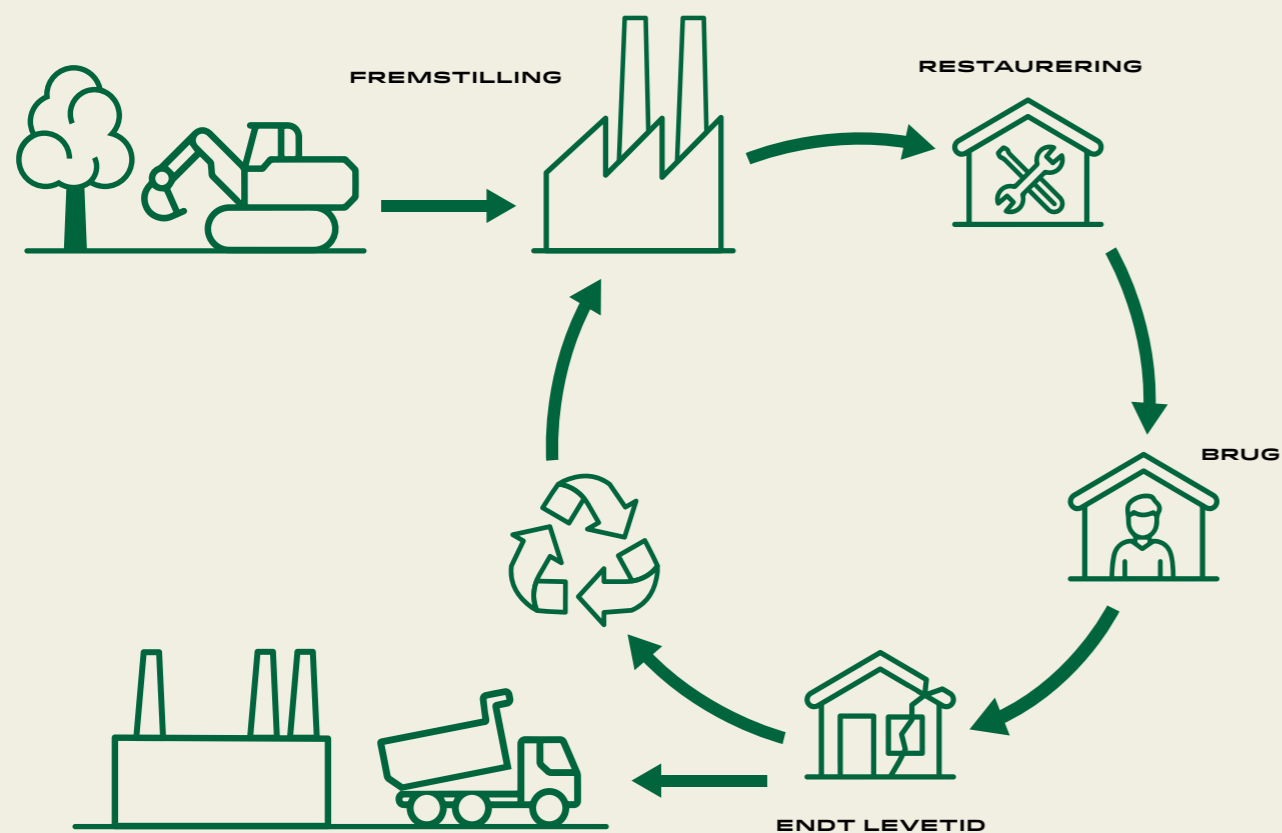
Kilde: Realdania By & Byg

System til livscyklusvurderinger for byggeriet

For alle byggerier kan der laves en livscyklusanalyse, i daglig tale LCA. Analysen omfatter netop de data, som en bygherre har behov for om byggematerialer, spild i forbindelse med byggeprojektet og transport.

Med en livscyklusanalyse får man tydeliggjort, hvor bæredygtigt et byggeri er, og ikke mindst hvad det betyder at restaurere en bestående bygning. Hos Realdania By & Byg er analyserne blevet et fast element i værktøjskassen, hvadenten de skal restaurere deres gamle bygninger rundt om i landet (Læs mere i artiklen andetsteds i MESTER), vedligeholde deres bygningsportefølje eller bygge nyt

BUILD, det tidligere Statens Byggeforskningsinstitut, har udviklet værktøjet LCAByg, som ligger til fri afbenyttelse for byggebranchen. Det er primært henvendt til bygherrer og entreprenører, men kan også bruges af håndværksvirksomheder.

GRAFIK REALDANIA BY & BYG

Når man laver en livscyklusanalyse på et byggeprojekt indgår CO₂-aftryk på fremstilling af materialer, restaureringsarbejde, selve brugen af bygningen, og den løbende vedligeholdelse frem til og med bygningen evt. nedrives.

Værktøjet kan hentes på:

LCAByg.dk

Konkurrencefordel med CO₂-data

Hvor stort er CO₂-aftrykket fra en ejendom, målt fra ejendommen opføres, til den rives ned? Det skal man som bygherre fremover kunne dokumentere med en livscyklusanalyse, i daglig tale LCA, og håndværkere skal levere data. Det kan blive en fordel for de håndværksmestre, der kommer først, og det behøver ikke at være så svært, forklarer Casper Clement Nielsen fra Realdania By & Byg.

Det er de færreste håndværksmestre, der glæder sig over mere administration. Men inden du begynder at slå en stilling op for at finde en ny administrationsmedarbejder, der skal holde styr på CO₂-data, så er der godt nyt fra Casper Clement Nielsen,

der er projektleder med ansvar for drift og vedligeholdelse af ejendomme hos Realdania By & Byg. Han har selv en fortid som selvstændig tømrermester og kan derfor godt sætte sig ind i, at det kan virke svært tilgængeligt med LCA'er og CO₂-aftryk.

Tidligere havde Realdania By & Byg ikke CO₂-aftryk med i deres beregninger af energioptimering, men det har de nu. Bl.a. på Poul Henningsens hus.

TEKST PETER DJURUP
FOTO ANDERS SUNE BERG OG KURT RODAHL HOPPE

"I Realdania By & Byg har vi taget vores samlede ejendomsportefølje og lavet LCA'er på alle ejendomme, og vi er nu begyndt på det på alle nye projekter med drift og vedligeholdelse og restaurering. Det kræver, at vi kender CO2-aftrykket for de enkelte materialer, og det er data, som den enkelte producent leverer. Når der producere

materialer, får producenten udarbejdet data på, hvad produktet bærer med sig i CO2-regnskabet. De data følger produktet, og derfor skal man som håndværksmester i princippet bare bede sin materialeleverandør om at levere data som en fil. Så kan man blot videreformidle filen til os," siger Casper Clement Nielsen.

Når man beregner CO2-aftrykket for materialer, er det som udgangspunkt ud fra, hvad der i sig selv udledes af CO2 ved produktionen af materialerne. En del af beregningen kan også gå på den transport, der er fra produktionsstedet til byggepladsen. Der kræves også en beregning af CO2-aftrykket ved brug af diesel til maskiner på byggepladsen samt ved el- og vandforbrug. Men til gengæld skal håndværkerens kørsel ikke med i beregningerne endnu.

Kom med fra begyndelsen

Udregningen af CO2-data kan betyde, at et produkt bliver lidt dyrere, fordi producenterne skal bruge ressourcer på at beregne dem og levere dem videre med produktet. Mange producenter bruger systemet LCAbyg.dk til at indtaste data, som følger produkterne via leverandøren til håndværksvirksomheden, der har bestilt produktet. Data kommer som en fil til håndværksmesteren, og den skal så blot leveres videre til den bygherre, der har bestilt opgaven.

Selv om det i første omgang kan betyde dyrere materialer, fordi der ligger ekstra arbejde i det for både producenter, materialeleverandører og håndværksvirksomheder, vurderer Casper Clement Nielsen, at det med tiden vil udjævne sig.

"Vi har selv lavet et excelark, hvor vi kan udregne CO2-aftrykket ved den lø-

Erik Christian Sørensen
hus er et af de projekter,
hvor der er blevet lavet en
livscyklusanalyse - LCA.

Energioptimering koster
noget på CO2-regnskabet i
forhold materialeforbrug,
men man sparer på CO2-
aftrykket på længere sigt.

bende vedligeholdelse af Realdania By & Bygs ejendomsportefølje. Her kan vi eksempelvis nemt udregne CO2-aftrykket af 15 liter maling til en vedligeholdelsesopgave. Det har taget tid at lave regnearket, men jeg bruger måske to til tre dage om året på udregningerne. Vi ønsker at gøre det så simpelt som muligt. Det skal ikke være mere besværligt end nødvendigt. Og det vil være synd for de små håndværksmestre, hvis de holder sig tilbage fra at gå i gang med at levere data. Hvis de gør det, kan de risikere at blive udelukket fra at byde på opgaver, så der vil helt sikkert være en fordel i at komme med fra begyndelsen. Det er et kapløb, så hvis du kan få vedhæftet data, er det en fordel for dig som leverandør," siger Casper Clement Nielsen.

Fordel i CO2-rådgivning

Det er endnu ikke alle byggeprodukter, der har fået miljødeklaration, som man populært kan kalde det. Men det er formentlig et spørgsmål om tid, før producenterne kommer efter det, for i takt med at bygherrer efterspørger data over for håndværkerne, vil det naturligt gå videre i kæden.

For som håndværksmester kan man blive nødt til at vælge andre produkter, hvis der ikke er deklARATION på det, man først ville have valgt. Det

kan betyde, at håndværksmesteren skal ud til flere leverandører og bestille materialer. Det giver indirekte lidt mere administration. Men der kan også være en fordel i det for håndværksmesteren.

"Hvis man som håndværksmester sætter sig ind i, hvor stort CO2-aftrykket er fra de forskellige produkter, og dermed kan rådgive kunden om det, står man stærkere. Det, tror jeg, er noget, som vil blive efterspurgt også fra private. Så igen, hvis man kan hjælpe med det, bringer man sig selv i en god position i forhold til at byde ind på opgaver," siger Casper Clement Nielsen.

Bygningerne bliver bevaret

Realdania By & Bygs ejendomme er alle bevaringsværdige eller fredede, og når en bygning er fredet, er der ikke krav om at energioptimere ejendommen. Men da ejendommene er beboede, arbejder virksomheden hele tiden på at vedligeholde og energioptimere, og ikke mindst skabe det bedste indeklima.

"Det koster meget i forhold til CO2-aftrykket at bygge en helt ny ejendom, men også at vedligeholde, energioptimere og nedbringe varmekonsumet i gamle ejendomme. Vi arbejder ud fra at bevare vores ejendomme, da de er kulturarv. Men det kan være svært både at energieffek-

tivisere og vedligeholde en ejendom, hvor man ikke kan ændre på udtrykket," siger Casper Clement Nielsen.

Han giver et par eksempler fra Realdania By & Bygs ejendomme. Den første er arkitekt Erik Christian Sørensens hus i Charlottenlund, som er lejet ud til private beboere.

"Vi har energimålere på alle bygninger og har lagt alle ejendomme ind i kategorier. For eksempel vores parcelhuse fra 50'erne. Vi sammenligner dem i grupper og analyserer dem over for hinanden. Hvis ét skiller sig ud, finder vi ud af hvorfor, og så regner vi på, om vi skal lave nogle forbedringer.

Med Erik Christian Sørensens hus var der behov for at energiforbedre. Da vi ikke kan ændre på det ydre, tog vi taget af og skiftede isoleringen i tagkonstruktionen til en med bedre isoleringsevne, der er lidt dyrere end det normale produkt, og derefter lagde vi taget på igen. Huset har termoruder, men ikke facadeisolering.

Vi regnede ud, ud fra energiforbrug og CO2-aftryk, at vi med vacuumglas, der er en tynd termorude, som er mere isolerende end andre energieffektive termoruder, kunne reducere energiforbruget med 25-30 procent. Det er den type udregninger, vi laver, som indgår i en livscyklusanalyse," siger Casper Clement Nielsen.

Et andet eksempel er arkitekten Poul Henningsens hus. Her blev facaderne beklædt med en tynd isolering kaldet Aerogel, der oprindeligt er udviklet til rumfart. Det reducerede energiforbruget med 60 procent.

"Energioptimeringen koster jo noget på CO2-regnskabet, i forhold til de materialer vi bruger, men på længere sigt bliver der sparet på CO2-aftrykket, ved at man sparer på energien, og samtidig opnår vi et bedre indeklima i vores huse til glæde for beboerne," siger Casper Clement Nielsen.

Tidligere havde Realdania By & Byg ikke CO2-aftryk med i deres beregninger af energioptimering, men det har man nu, og det vil kun blive udvidet fremover med krav fra EU. Så alle i byggebranchen kommer til at inddrage CO2-beregninger og livscyklusanalyser i deres arbejde.

Ved at skifte til vacuumglas har man reduceret energiforbruget med 25-30 procent.

PH's hus er blevet isoleret udefra med en tynd isolering kaldet Aerogel.

4 hurtige til håndværkeren om LCA

Mikkel Billund er entrepriserleder hos Tømrervirksomheden Egil Rasmussen Århus a/s. Han samarbejder med Realdania By & Byg og har derfor erfaring med at arbejde med data for CO2-aftryk.

Her giver han et par svar på, hvordan de arbejder med at håndtere og levere data til bygherren.

Hvordan får I indsamlet data for CO2-aftryk for materialerne?

Vores leverandører leverer data for CO2-aftryk. De lægger dem ind i et dokument, som vi til sidst kan aflevere til bygherren som dokumentation for LCA.

Hvordan afleverer I data?

LCA-data er blevet en del af kvalitetssikringen af et byggeri. Derfor afleverer vi data i slutningen af en byggeproces i forbindelse med kvalitetssikringen.

Hvordan leverer I data til kunden?

Vi leverer data som en del af et samlet dokument over de materialer, der er blevet brugt til byggeriet.

Hvad kræver det af systemer at håndtere data?

Vi arbejder med det, der hedder LCAbyg. Det er et frit tilgængeligt værktøj, der kan beregne livscyklusvurderinger for byggerier.

Hvad har I brugt/bruger I derudover af ressourcer på det (tid, oplæring etc.)?

Der er selvfølgelig kommet lidt mere håndtering af data på en byggesag nu, da vi skal håndtere dataene og lægge dem ind i systemet. Vi har været på et kursus, hvor vi har lært at håndtere disse data, og hvordan de bliver beregnet.

TEMA PORTRÆT AF DET LOKALE ERHVERVSLIV

Når skrivebordet møder virkeligheden

Når danske kommuner og myndigheder skal opgøre hvor SMV-venlige deres udbud er, tager de udgangspunkt i EU's definition af SMV'er. Den lyder på, at en SMV er en virksomhed med under 250 ansatte. Men giver det overhovedet mening at lave opgørelsen af SMV-venlige udbud på den måde, når 99% af alle danske virksomheder har under 100 ansatte?

Det mener Håndværkerforeningens direktør Christoffer Susé ikke. Og det bekræfter den rundringning til lokale håndværksvirksomheder, som MESTER har foretaget.

Læs Christoffers Susés kommentar på bagsiden, og mød det lokale erhvervsliv på de kommende sider. Sådan som de ser ud i virkeligheden.

TEKST JAKOB BO ANDERSEN

Gorm Larsen & Søn, Snedker- og tømrerfirma A/S

TØMRERMESTER CHRISTIAN OVERSØ

"Vi arbejder med en meget bred vifte af snedker-, tømrer- og mureropgaver for privatpersoner og erhverv. Noget af det vi arbejder mest med, er forsikringsager. Det kan være tag- eller brand- og vandskade. Her har vi indgået rammeaftaler med en række forsikringsselskaber.

De rammeaftaler, jeg byder ind på, ligger max på 15-20 millioner kroner om året.

Jeg har 25 ansatte, hvoraf 5 er lærlinge og 5 er på kontoret.

Jeg har tidligere budt ind på kommunale udbud, men det gør jeg ikke mere. Jeg synes, at de doku-

mentationskrav, som kommunerne stiller, er blevet for voldsomme, og jeg synes, at de priser, som de sætter opgaverne til, er alt for lave. Det tror jeg også godt, at kommunerne selv ved."

25

ANSATTE

Bryggens Murerfirma ApS

MURERMESTER TOM KOLIND

"Jeg er kun mig selv i virksomheden.

Jeg laver mest totalrenovering af lejligheder, og så servicerer jeg boligforeninger.

Der er nok at se til, som tingene er, og derfor har jeg ikke behov for yderligere arbejde i forhold til kommuner. Hvis jeg skulle byde, skulle en eventuel opgave være fra 100.000 op til mellem 1 og 2 millioner kroner."

1

ANSAT

Murermester René Godthåb A/S

MURERMESTER RENÉ GODTHÅB

"Vi laver alle former for murerarbejde, lige fra renoveringer og ombygninger til nybyggeri og tilbygninger. Vi har for eksempel lagt 2,8 millioner mursten ude på FLSmidt-grunden.

Vores kunder er både privatpersoner og større erhvervs-kunder i hele hovedstadsområdet, men vi har også opgaver i Nordsjælland og Sydsjælland. Vi er dér, hvor der er brug for vores arbejde.

Vi er 80 medarbejdere alt i alt, inkl. kontorpersonale og nogle indlejede murermestre, som jeg samarbejder med. Ud af de 80 er 10 lærlinge. I de 30 år jeg har drevet virksomhed, har jeg altid lagt vægt på at have lærlinge, og vi har omkring 10 lærlinge om året i snit.

De fleste af vores opgaver kommer via mund-til-mund og via faste samarbejdspartnere, men hvis vi bliver indbudt, byder vi også på kommunale opgaver."

80

ANSATTE

Husum Glarmester

GLARMESTER KLAUS JUHL

"Her i virksomheden er vi mig selv og min kone. Min kone står i vores glarmesterbutik, og jeg kører ud til kunderne. Vi arbejder med alt i reparation af glas og etablering af bad-, køkken- og interiørglas.

Jeg har tidligere haft både svende og lærlinge ansat, men nu har vi besluttet, at det bare er min kone og mig.

For nogle år siden arbejdede vi en del for forskellige kommuner, men da de så begyndte at lave licitationer og udbud, blev vi ikke engang spurgt, om vi ville byde. Og pga. vores størrelse byder vi slet ikke i dag.

Når jeg skal lave en enkelt opgave for en kunde, skal den helst ikke overstige 1/4 million kroner."

2

ANSATTE

En gennemsnitlig håndværksvirksomhed har 4,7 ansatte

Der er flere end 16.000 håndværksvirksomheder i Hovedstadsområdet. Af dem har 91% færre end 10 ansatte, mens over 99% har færre end 100 ansatte. Det viser en opgørelse, SMVdanmark har udarbejdet for Håndværkerforeningen.

Opgørelsen fra SMVdanmark viser også, at den gennemsnitlige håndværksvirksomhed i Hovedstadsområdet har 4,7 medarbejdere og en omsætning på 8,7 millioner kroner, mens den typiske* håndværksvirksomhed har 0,95 medarbejdere og en årlig omsætning på 1,4 millioner kroner

Dermed er der langt fra virkelighedens danske erhvervsstruktur til myndighedernes definition af, hvad en SMV-virksomhed er. Myndighederne benytter sig nemlig af EU's definition, som går på, at en SMV er en virksomhed med under 250 ansatte og med en omsætning på under 50 millioner Euro (ca. 375 millioner dkr.) eller en årlig balance på højst 43 millioner Euro.

Bøgelund VVS A/S

DIREKTØR LARS GUSTAVSEN

"Vi udfører en god blanding af regnings- og entreprisopgaver. Vi arbejder både som hoved- og underentreprenør på forskellige større projekter, og så har vi bl.a. en rammeaftale med Region Hovedstaden, hvor vi arbejder på en række af hospitalerne i regionen.

Cirka halvdelen af vores opgaver udfører vi for det offentlige, så vi er vant til at deltage i udbud og licitationer. Det har vi gjort i mange år.

Når vi skal byde på en opgave, skal omsætningen helst ikke overstige 1 million kroner pr. måned pr. opgave.

Vi har 50 ansatte, hvoraf 6-7 er lærlinge, og 10 er funktionærer."

50

ANSATTE

* / Den typiske virksomhed opgøres som medianen. Det er den virksomhed, der ligger præcis midt i fordelingen på den enkelte variabel. På omsætning for virksomhederne i Hovedstadsområdet betyder det eksempelvis, at der ligger lige så mange virksomheder med over 1.407.000 kr. i omsætning, som der er virksomheder med lavere omsætning.

Den Hollandske Malermester ApS

MALERMESTER JOOST EGBERTUS ZEIJ

"Jeg har to malersvende ansat, så vi er tre medarbejdere i alt. Men fordi vi er i gang med at investere i et nyt projekt, med nye typer coatings til vinduer og tage, forventer vi at fordoble antallet af ansatte i 2023.

Vi tilbyder alt inden for malerfaget og arbejder primært med renoveringsopgaver hos private og erhvervs kunder.

Vi bor i Ishøj og udfører opgaver i hele hovedstadsområdet og på Sjælland.

Jeg byder ikke ind på kommunale opgaver - vi har travlt nok i forvejen. Men hvis jeg skal byde på en enkelt opgave, kan den være på op til 3 millioner kroner."

3

ANSATTE

Elternativet ApS

**INSTALLATØR
PATRICK NIELSEN**

"Jeg synes, at det er vigtigt, at vi får uddannet nogle dygtige elektrikere, og det vil jeg gerne være med til. Derfor har jeg ansat 1 lærling, og planen er, at jeg ansætter 1 mere i år, sådan at vi i alt bliver 3 ansatte i virksomheden.

Cirka halvdelen af vores opgaver udfører vi for forskellige boligforeninger. Resten er fordelt på erhvervs kunder og private kunder. Min tilgang er meget løsningsorienteret og tillidsbaseret, så de fleste af kunderne er gengangere hos os.

Jeg har valgt ikke at byde ind på kommunale opgaver, fordi jeg ikke bryder mig om den måde og de vilkår, de udbyder opgaverne på. Men hvis jeg skal byde på en opgave for en kunde, skal den max være på mellem 0,5 og 1 million kroner."

2

ANSATTE

Brdr. Weibel El-Teknik ApS

AUT. ELINSTALLATØR DAN WEIBEL

"I min virksomhed arbejder vi hovedsageligt med serviceopgaver og facility-løsninger for virksomheder, skoler, kommunale institutioner og boligforeninger. Langt hovedparten af vores kunder er faste kunder.

Jeg sidder selv på kontoret, og så har jeg fire svende og tre lærlinge i marken.

Vi deltager sjældent i kommunale udbud, fordi det er min oplevelse, at kommunerne udelukkende fokuserer på timeprisen. Jeg har også erfaring med, at jeg bruger alt for meget tid på de udbud, i forhold til hvad gevinsten er.

Når jeg skal byde på en el-entreprise, ligger mit max i omegnen af 3 millioner kroner.

8

ANSATTE

Opgørelse af SMV-venlige udbud passer ikke til virkeligheden

Forskellen fra skrivebordet til virkeligheden bliver for alvor åbenlys, når myndighederne skal opgøre, hvor stor en del af deres indkøb og udbud der går til SMV'er.

I Københavns Kommune har man således opgjort, at ca. 34% af kommunens indkøbsvolumen lægges hos virksomheder med mellem 10 og 200 ansatte. Det svarer til et årligt forbrug på lidt over 5 mia. kr.

Spørger man Håndværkerforeningens direktør, Christoffer Susé, kan den opgø-

relse dog ikke bruges til at vise noget som helst om kommunens indkøb hos danske SMV'er. For supplerer man med oplysninger fra Danmarks Statistik, så står det klart, at 99% af alle danske virksomheder har under 100 ansatte.

"Virkelighedens erhvervsstruktur har intet med myndighedernes definitioner at gøre, så det giver ingen mening, at kommunen laver sin opgørelse på den måde. Vi har flere gange opfordret kommunen til i stedet at underopdele opgørelsen på virksomheder med 1-5 ansatte, 6-20 ansatte, 21-50 ansatte og 51+ ansatte. Det vil give et mere retvisende billede af det lokale erhvervslivs deltagelse," siger Christoffer Susé.

Du kan læse hele Christoffer Susés kommentar på bagsiden af MESTER.

Glasset vandt over keramikken

Som studerende keramiker på Danmarks Designskole gik han en dag ind ad døren til skolens glasværksted, og han er med egne ord 'aldrig kommet ud igen'. Glasset vandt over keramikken, og efter mere end 20 år som kunsthåndværker udi glas udfordrer materialet stadig Anders Raad. Og han elsker det.

TEKST JAKOB BO ANDERSEN
FOTO PAUL SKOVBAKKE

Anders Raad tager imod i sit værksted, der ligger i den gamle trætribune på Charlottenlund Travbane. Tribunen er ikke isoleret, men det gør ikke noget, heller ikke på denne frostkolde dag i december, for et af Anders' vigtigste redskaber er glasovnen, der med en temperatur på ca. 1120 grader varmer rummet godt op. Som Anders dog bemærker, "så åbner jeg gerne dørene om sommeren."

Anders Raad startede oprindeligt som keramiker, men blev fascineret af glasset, inden han for alvor kom i gang med keramikken. Dog gik der først 10 år, efter han var færdiguddannet, før han for alvor sprang ud som selvstændig kunsthåndværker og glasmager i 1998. Inden da var han chef for atelieret hos Hindsgaul Mannequins, der i en periode var en af de største mannequinproducenter i verden, med hovedkontor og produktion i Måløv og datterselskaber i bl.a. England, USA og Tyskland.

Banken er lukket, jeg er her stadig

"Det var hårdt de første par år, for jeg havde jo ingen kunder, og mine designs var 10 år gamle. Men i tiden på Hindsgaul havde jeg arbejdet intensivt med formgivning af den menneskelige krop. Og jeg tror ikke, at der er nogen bedre måde at lære at arbejde med former på end det," fortæller Anders Raad.

I forbindelse med opstarten af sin virksomhed lånte Anders, som så mange andre, penge i banken. Og selvom det ikke helt løb rundt i starten, ville banken gerne have pengene hurtigt tilbage, så de kunne blive lånt ud igen til en højere rente.

"Banken havde lånt mig penge, men troede åbenbart ikke helt på mig. Men siden da er banken lukket, og jeg er her endnu. Så måske havde jeg alligevel fat i den lange ende," siger Anders med et smil.

De første år skabte Anders Raad primært brugskunst – glas, vaser, skåle – til privatpersoner. Her brugte han sin erfaring fra Hindsgaul til

at skabe nye produkter og nye formsprog. Og det er da heller ikke idéerne, der mangler.

"Jeg har masser af kreative idéer til nye produkter, så det er mere tiden til at lave dem, der mangler," siger Anders Raad.

Kunsthåndværk er fællesnævneren

I dag skaber Anders Raad stadig masser af brugskunst, men han arbejder også på renoveringsprojekter og med produktudvikling. Fælles for alle tre grene af produktionen, står kunsthåndværket.

"Alle de ting jeg laver, laver jeg for min egen skyld, fordi jeg synes, at det er sådan, de skal se ud. Samtidig har de så en funktion – det kan være et glas, en skål eller en vase. Jeg vil for eksempel aldrig lave en vase, der bare er et rør. Den skal være smuk i sig selv – også uden blomster. Det er sådan jeg definerer kunsthåndværk," siger Anders Raad.

"Jeg er meget fascineret af oldtidssamlingen på Nationalmuseet. For eksempel Skarpsallingkarret, som er gengivet på vores 50-kroneseddel. Det er et utroligt smukt dekoreret kar, som er 5.200 år gammelt. Det er for mig helt utroligt, at æstetikken varer ved, selvom det er så gammelt, og pottemagerens unikke kreativitet stadig holder. Jeg er ikke i tvivl om, at pottemageren har nydt at lave det kar," siger Anders Raad og fortsætter:

Man kan se på farven, om glasset er varmt nok til at arbejde med.

"Det samme gælder Hindsgavldolken, som man kan se på vores 100-krone-seddel. Den er skabt i gul flintesten, i stedet for blå, som ellers er stærkere og langt mere almindelig. Så også her har flintsmeden skabt en dolk 'for sig selv', der giver mening for ham," siger Anders Raad.

Produkt-udvikling med 'skæve hjerner'

Som en del af sit virke er Anders Raad tilknyttet glas- og keramikafdelingen på Det Kongelige Akademi, og herigennem samarbejder han med en række af de designstuderende.

"Designstudiet er en kunstnerisk uddannelse, og jeg synes, at det er fantastisk at arbejde sammen med så mange 'skæve hjerner'. De har masser af idéer, men knap så meget kendskab til en produktionsproces. Så dér kan jeg supplere med mine 30 års erfaring med både design og produktion. Mange af dem kommer også her på værkstedet med deres idéer og tegninger, og så skaber vi sammen prototyper på deres designs," fortæller Anders Raad.

I forbindelse med at designuddannelsen for nogle år siden blev omlagt til en universitetsuddannelse, blev der stillet nye akademiske krav til de tilknyttede undervisere. Så Anders Raad tog derfor en masteruddannelse i design.

"Det er jo en teoretisk uddannelse, så der kunne jeg sidde og læse bøger om, hvordan jeg arbejder til hverdag i værkstedet," siger Anders Raad.

Vasens formsprog er inspireret af barken på et træ.

Anders Raad bruger masser af farver i sit arbejde

Vaser skåret ud med en motorsav

Anders Raad designer og skaber også egne værker. En kunde ønskede en helt særlig vase, og her designede Anders først et par prototyper med forskellige formsprog, som blev 'afprøvet' på stedet. Den ene prototype blev skabt i en form, hvor Anders Raad brugte grillkul til at skabe formen.

"Min værkstedsnabo, keramikker Christian Bruun, havde en pose grillkul til overs, og det gav mig en idé til et nyt formsprog. Kul har nemlig den egenskab, at det ikke klæber til varmt glas. Så jeg lavede først en lerfigur, som jeg fodrede med grillkul, og som jeg derefter kunne bruge til at støbe en gipsform," fortæller Anders Raad og fortsætter:

Anders Raad udfører et hav af renoveringsopgaver af lamper mv. på forskellige slotte og museer. Han har blandt andet stået for at blæse nye lampeskærme til lysekronerne på Østerport Station, ligesom han også laver nye lampeskærme til Københavns gamle gaslamper.

På Charlottenlund Travbane

Anders Raads værksted ligger i den gamle tribune på Charlottenlund Travbane. Travbanen åbnede i 1891 og er den ældste i Norden. Bygninger og stalde blev tegnet af arkitekt Gotfred Tvede, der også stod for om- og tilbygningen af Moltkes Palæ, da Håndværkerforeningen købte palæet i 1930.

"Når jeg arbejder, ser jeg tingene for mig inde i hovedet, og så gør jeg det. Den færdige vase så ret præcist ud, som jeg havde forestillet mig det."

Kunden valgte dog ikke den kulformede vase, men derimod en form, som Anders Raad havde savet ud af en træstamme med en motorsav.

"Jeg bliver meget inspireret af naturen, og lige den her vase er inspireret af barken på et træ. Så jeg var ovre i skoven lige på den anden side af vejen og få en stor blok af en bøgetræsstamme af skovarbejderne. Den udhulede jeg, og før at forstærke udtrykket af en barklignende overflade brugte jeg en motorsav til at skære formen ud," fortæller Anders Raad.

Det er træ- eller gipsformen man puster den varme glasboble i, og på den måde skabes vasen.

Når Anders former glasset bruger han en helt almindelig avis dyppet i vand.

Nu har du 6 sekunder...

Undervejs i samtalen nævner Anders Raad flere gange, at noget af det, der fascinerer ham allermost ved at arbejde med glas, er, at det er så udfordrende et materiale. Måske det mest udfordrende materiale.

"Det er virkelig intensivt – man kan ikke lave andet, når man er i gang. Nu efter 30 år kan jeg godt tale lidt undervejs, men det kræver virkelig, at man er 100 procent til stede i processen. Du skal bruge både arme og ben, hoved, øjne og ører på samme tid. Ellers lykkes det ikke," fortæller Anders Raad.

En af de væsentligste udfordringer handler om timing.

"Ovnen er 1120 grader, men glasset køler hurtigt, når det kommer ud. Og så er det ikke til at arbejde med. Så nogle processer skal gå vovet hurtigt. Det handler om få sekunder," fortæller Anders Raad.

Anders Raad bruger en glaspibe til at fange en klump smelte i ovnen, som han skiftevis puster op, ruller, og former med hånden eller forskellige typer værktøj.

"Når jeg former et glasobjekt med hånden bruger jeg en helt almindelig avis dyppet i vand. Papiret er lavet af træfibre, og det giver den helt rigtige overflade på glasset. I bund og grund handler det om at flytte rundt på kulde og varme, og udnytte det til at skabe de former og strukturer, man ønsker," siger Anders Raad.

Anders forklarer, at når glasset bliver for 'koldt' at arbejde med, kan han både se det på glassets farve og mærke det i måden, det bevæger sig på. Så må det en tur i ovnen igen.

Her skal man huske på, at glasset stadig er omkring 800 grader varmt, når Anders ikke længere kan arbejde med det.

De høje gaspriser slukker ovnen

Glasovnen i Anders' værksted på travbanen kører i døgndrift. Om aftenen lægger Anders det råmateriale

i ovnen, som han skal arbejde med næste dag, så det kan nå at smelte i løbet af natten. Derfor er ovnens temperatur om natten helt oppe på ca. 1250 grader.

Og eftersom ovnen varmes op med naturgas, har de seneste måneders høje gaspriser givet en væsentlig merudgift i Anders' regnskab.

"Det er en voldsom ekstraudgift, jeg står med. Derfor har jeg lavet en aftale med Holmegaard Værk om, at jeg kan arbejde hos dem i en periode, og så kan jeg slukke min egen glasovn," fortæller Anders Raad.

Glasovnen på Holmegaard Værk er større end Anders' egen glasovn, så det giver nogle andre muligheder for at arbejde med større værker. Og samtidig er der også andre glasmagere på værkstedet.

"Det er altid spændende at møde andre. På Holmegaard arbejder de med større ting, end jeg er vant til, så jeg er sikker på, at det nok skal blive inspirerende, at tage derned i en periode," slutter Anders Raad.

KUNSTHÅNDVÆRKER
ANDERS RAAD
MEDLEM AF
**HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH**

Få overblik over boligtilbud til elever og lærlinge

Ny liste skal oplyse elever og lærlinge på håndværksuddannelser om mulighederne for at få en bolig

TEKST TINE MARIA KRISTIANSEN

En fundamental ting, som at have et sted at bo er afgørende for, at unge på erhvervsskolerne kommer godt gennem deres uddannelse. I de store byer, hvor lejlighederne er få og priserne høje, kan det imidlertid være svært at skaffe tag over hovedet. Håndværkerforeningen København har derfor udarbejdet en liste, hvor elever og lærlinge kan få overblik over, hvilke boligtilbud, de kan benytte sig af, når de går på en erhvervsuddannelse.

"Vi ønsker, at alle unge, som går med en drøm om at blive håndværker, får de bedste forudsætninger for at tage en uddannelse, siger adm. direktør i Håndværkerforeningen København, Christoffer Susé, og fortsætter:

"Her er det vigtigt, at de unge kender deres muligheder. Og det vil vi i Håndværkerforeningen gerne hjælpe med at oplyse om."

Kort om skolehjem

Mange erhvervsskoler har tilknyttede skolehjem, hvor du kan bo under dine skoleforløb.

I skolehjemstilbuddet indgår både kost og logi, hvilket vil sige, at lejen inkluderer tre måltider om dagen.

Er du under 18 år, er opholdet gratis. Det samme gælder, hvis du er over 18 og har en uddannelsesaftale.

For at komme i betragtning til en plads på et skolehjem skal du være indskrevet på en erhvervsuddannelse og have mere end fem kvarters offentlig transporttid mellem dit hjem og den erhvervsskole, du er optaget på.

værksteder, hvor eleverne kan bruge hænderne og udfolde sig kreativt uden for skoletiden.

Elever, der går på et grundforløb, et hovedforløb eller er i skoleop-læring, har også mulighed for at søge om ophold på et skolehjem, hvis de har mere end fem kvarters transporttid mellem skole og hjem. Er man under 18 år eller har en uddannelsesaftale, er skolehjemsoopholdet gratis.

Styrker både fællesskab og faglighed

De fleste kollegier og skolehjem er indrettet med fællesfaciliteter, hvor eleverne kan mødes om forskellige aktiviteter. Noget der ifølge en rapport, som tænketanken DEA offentliggjorde i efteråret 2022, er med til at styrke de unge både fagligt og socialt.

Undersøgelsen viser f.eks., at elever, der bor på skolehjem, synes, at de har bedre muligheder for at opbygge fællesskaber uden for skoletiden. Og at skolehjemsbeboerne samtidig oplever at få styrket deres faglige udvikling, når de bor sammen med andre erhvervsskoleelever.

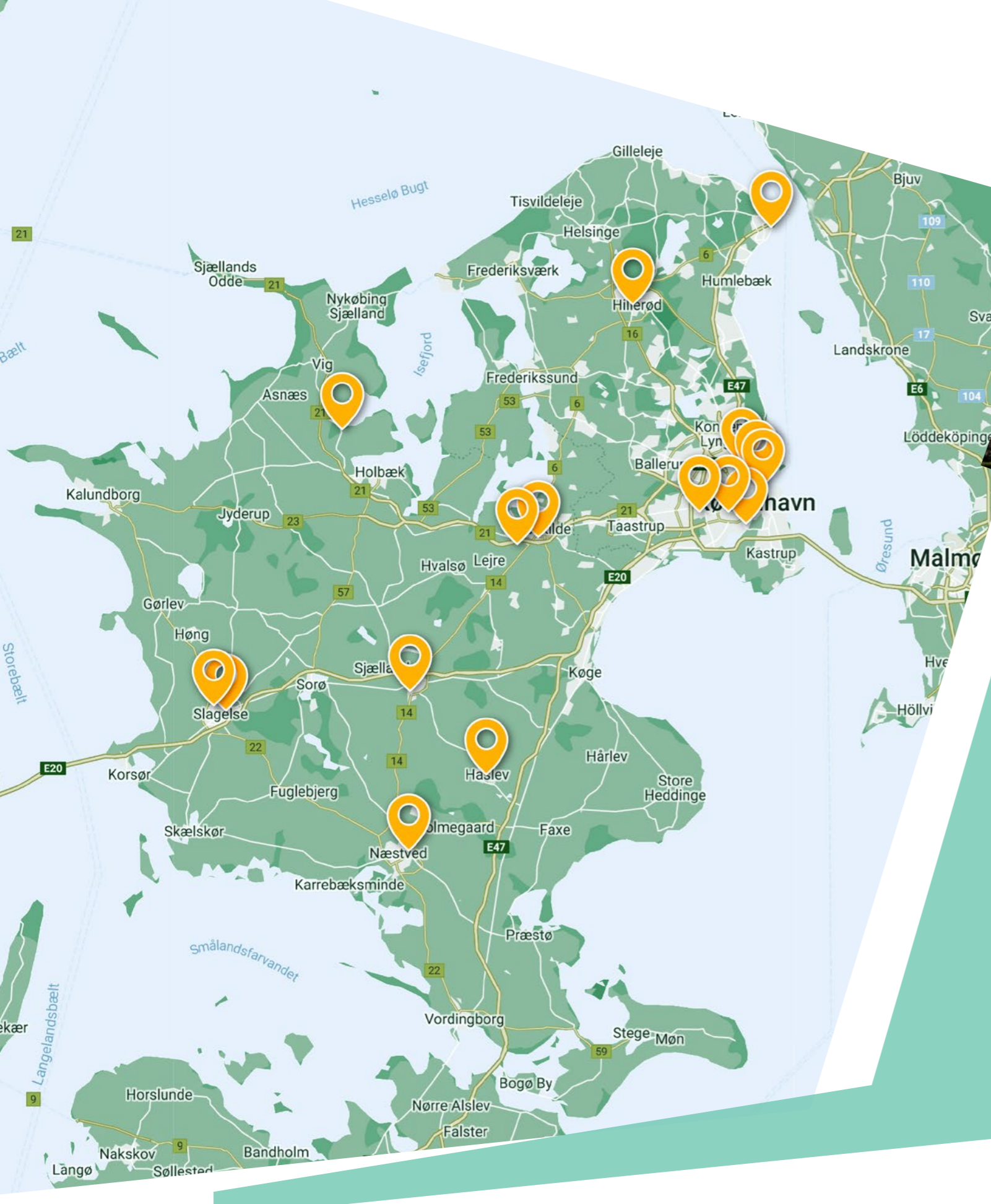
Kort om kollegier

Mangler du en bolig, mens du er under uddannelse, kan du som elev eller lærling søge om plads på et kollegie.

Kollegieboliger er ofte billigere end almindelige lejeboliger. Til gengæld er der krav om, at du skal være studieaktiv, mens du bor der.

Det varierer fra kollegie til kollegie, hvor lang ventelisten er. Der er dog flere steder, der lader elever og lærlinge, der går på en håndværksmæssig uddannelse, komme foran i køen.

Nogle kollegier har også værkstedsfaciliteter, hvor man kan bruge sine hænder og udfolde sig kreativt

Begge dele er også noget, Jette Due Bjerre, som er forstander på Håndværkerskolehjemmet i København oplever:

"På skolehjemmene har de unge altid nogen, de kan tale med. Også om deres uddannelse. Jeg ser f.eks. mange, som sidder og laver lektier sammen i fællesrummene," siger hun og tilføjer:

"Jeg er ikke i tvivl om, at det sociale har stor betydning for de unges uddannelsesforløb, og jeg tror derfor også, at skolehjemmene kan være med til at fastholde flere elever på erhvervsuddannelserne."

Få elever er dog bevidste om dette tilbud. Og det ærgrer forstander på Håndværkerskolehjemmet i Køben-

havn, Jette Due Bjerre, som forklarer, at der er mange ledige senge på skolehjemmets afdelinger i Valby og Emdrup.

Derfor ønsker Jette Due Bjerre, at flere elever bliver orienteret om muligheden for at flytte ind på et skolehjem. Hun mener, at det vil give flere unge, som bor langt fra drømmeuddannelsen, mulighed for at fuldføre deres skoleperioder uden at have lang transporttid.

Listen over boligtilbud, som er målrettet elever og lærlinge på erhvervsuddannelser, kan ses på Håndværkerforeningen Københavns hjemmeside.

hfk.dk/boligtilbud

Kvalitetshåndværk fra social arbejdsplads

Børster, koste, flettede møbler og puder. Det er noget af det, der bliver produceret hos Blindes Arbejde. En ganske særlig håndværksvirksomhed, hvor synshandicappede holder klassisk håndværk i live med kvalitetsprodukter inden for børstenbinding, vævning og stoleflet.

TEKST PETER DJURUP
FOTO BLINDES ARBEJDE

Blindes Arbejde blev etableret helt tilbage i 1929 og har gennem de snart 100 år kombineret produktion med det sociale. Virksomheden er i dag en erhvervsdrivende fond. Den blev oprindeligt stiftet af Dansk Blindesamfund, med det formål at skabe arbejde for blinde og stærkt svagsynede.

"Da man stiftede Blindes Arbejde, var der ikke nogen former for forsørgelse for mennesker, der ikke kunne arbejde. Derfor oprettede man Blindes Arbejde, som helt fra begyndelsen har produceret klassiske håndværksprodukter af fortrinsvis træ. Netop det at lave det med hænderne, som f.eks. børstenbinding, egner sig godt for synshandicappede på grund af den sanselige metode, der skal til for at producere børster," siger Kristin Espedal, der har været direktør for Blindes Arbejde de seneste 10 år.

Møbelbørster, staldkoste og puder

Blindes Arbejde fremstiller produkter inden for tre områder. Det største område er børstenbinding. Her produceres alle former for børster til for eksempel opvask, møbler, tøj og sko. Her laves også koste til alle formål og i mange størrelser. Alt bliver fremstillet i naturmaterialer og skal altid have en høj kvalitet.

"Vi har kunder, som køber opvaskebørster hos os, fordi de holder i lang tid. Generelt holder vores produkter længe og er gode at bruge. Og som tiden er nu, er det blevet mere populært at købe noget, der er i orden, og som holder længe, frem for at købe produkter, der hurtigt bliver slidte og skal skiftes ud. Vores kunder er loyale, men til gengæld kommer de kun hvert tredje år, fordi børsterne holder længe," siger Kristin Espedal.

Staldkoste er et eksempel på et populært produkt, der selvsagt primært henvender sig til folk med hest og stald. En af fordelene ved kostene, ud over holdbarheden, er, at de er fremstillet i naturlige fibre, som hestene kan tåle bedre, end koste der er lavet af syntetiske materialer.

Samarbejde med designere og virksomheder

Mange af produkterne hos Blindes Arbejde bliver udviklet i samarbejde med designere. Blandt andre designeren Søren Rose, der står bag design af nogle særlige fejekoste og børster. En anden er Lars Vejen, der har designet det funktionelle smykke Hairy, der både er et halssmykke og en børste.

"Lars Vejen ville hylde samarbejdet mellem Danmark og Japan og skabte et samarbejde mellem danske og

Der bliver fremstillet koste og børster i naturmaterialer.

japanske designere og håndværkere. Søren Rose kom til os, fordi han selv har to døtre med synshandicap. Derfor ville han gerne lave noget sammen med os. Det kom der et nyt fejesæt ud af, som har fået navnet KARL," siger Kristin Espedal.

Hovedparten af alle de produkter, der produceres hos Blindes Arbejde, bliver solgt i virksomhedens butikker i København, Odense, Aarhus og Horsens samt fra deres webshop. Men virksomheden producerer også produkter til samarbejdspartnere.

"Vi har nogle faste standardprodukter, som vi følger, i forhold til hvordan de sælger. Gennem årene er der produkter, der er udgået, og nye er kommet til. De senere år er der kommet stigende fokus på kvalitet og

naturmaterialer og på at købe noget, der er lokalt produceret. Det gør, at vi kan mærke, at interessen for vores produkter er steget, målt på vores salg i butikkerne. Vi kan også mærke interessen fra kommercielle virksomheder, der gerne vil have, at vi udvikler produkter til dem," siger Kristin Espedal.

På listen over virksomheder, som får produceret specielle produkter, er blandt andre B&O.

"Til B&O har vi produceret en særlig vinylbørste, som blev solgt sammen med en af de klassiske Beogram pladespillere. De blev virkelig glade for resultatet, som vi udviklede sammen med deres designer. Den anerkendelse vi får fra samarbejdspartnere som B&O, har stor betydning for vores

medarbejdere, som er meget stolte af det, de producerer," siger Kristin Espedal.

De dygtige håndværkere hos Blindes Arbejde har også produceret taburetter og bænke med papirgarn for designvirksomheden Skagerak, der er ejet af Fritz Hansen, og et møbelbørstesæt er på vej til møbelsnedker-virksomheden PP Møbler.

Genbrugsmaterialer og stoleflet

Det er ikke kun i afdelingen for børstenbinding, der sker nye ting og er genstand for interesse udefra. Den snart 100 år gamle virksomhed udvikler sig hele tiden. I alle afdelinger bliver der eksperimenteret med nye

Blindes Arbejde uddanner selv deres medarbejdere i at arbejde med de klassiske håndværk.

materialer og produkter, som tiltrækker kunder og samarbejdspartnere. I væveafdelingen er de begyndt at arbejde med genbrugsmaterialer til de puder, tæpper og andre produkter, som kommer ud fra afdelingen.

I den tredje afdeling var det først kurveflet, der var produktet. Men nu er det stoleflet, som bliver udført, og med det er afdelingen vokset fra én til syv personer.

"Tidligere var der stor interesse for kurveprodukter, men det ændrede sig med tiden. Derfor er det i dag stoleflet, som håndværkerne laver. Her har vi blandt andet samarbejdet med Carl Hansen & Søn. Vi har købt reservedele af dem og har tilbudt deres kunder reparation af Hans J. Wegners kendte Y-stol. Vi har også udviklet nye produkter af restlæder fra deres produktion. Blandt andet en skopudsetaske, et baristasæt og et svamperensesæt. Man kan komme ind fra gaden på vores værksteder rundt om i landet og få repareret sin stol," siger Kristin Espedal og fortæller, at stolefletafdelingen også møder interesse fra arkitektstuderende, der ofte kommer ind hos Blindes Arbejde for at lære at flette stole.

Det er også muligt for private at få repareret deres flettede stole. Det er dog en god idé at kontakte en af de fire afdelinger, inden man kommer med sin stol.

Sidemandsoplæring

De håndværk, som bliver udøvet hos Blindes Arbejde, er typisk håndværk, som man ikke kan uddanne sig til i det offentlige uddan-

nessystem i dag. Derfor uddanner Blindes Arbejde selv deres håndværkere.

"Vi har en leder, der står for vores uddannelse. Han er selv udlært børstenbinder. Derudover har vi i hver af vores afdelinger nogle, der står for sidemandsoplæring, hvor de lærer nye medarbejdere det pågældende håndværk. Det er typisk mennesker, som er uddannet her, har stor erfaring med håndværket, og som er synshandicappede. Derudover har vi en seende, som står for kvalitetskontrollen af det, som de, der er under oplæring, producerer," siger Kristin Espedal.

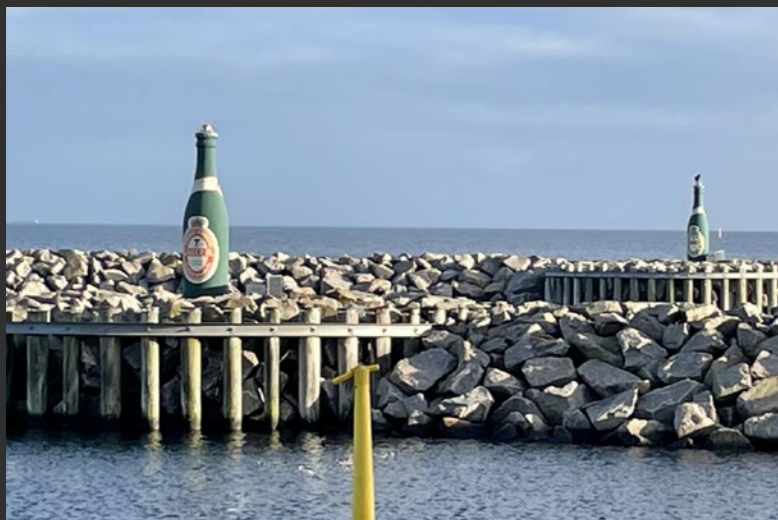
En del af medarbejderne hos Blindes Arbejde har en håndværksuddannelse, men der er også akademikere og folk med andre uddannelser bag sig, som bliver lært op i de forskellige håndværk og på den måde er med til at holde nogle af de gamle håndværk i live, til glæde for dem selv og for de mange kunder og samarbejdspartnere.

Virksomheden har 66 ansatte i alt. Hovedparten af dem er håndværkere; nogle arbejder i butikkerne, og flere er både i produktion og butik.

Omkring 70 procent af de ansatte er synshandicappede, målt på tværs af medarbejdere på værkstederne, afdelingslederne og administrationspersonalet.

Der er fire typer medarbejdere i produktionen: fuldtidsansatte, mennesker i fleksjob, mennesker i beskyttet beskæftigelse, som førtids-pensionister, og så seniorer, der typisk er tidligere medarbejdere, som nu er pensionerede, men stadig har lyst til at arbejde.

Besøg blindesarbejde.dk.

FEB
19

HELLERUP HAVN

Gå med en tur langs Øresund

Vi vandrer en tur ved Hellerup Havn, Tuborg Havn, Svanemøllen og Ryparken, nyder hinandens selskab og slutter turen af med en dejlig frokost.

MARTS
13

FORDRAG I HFK SALONERNE

Urmager Christian Lass "hjemme" hos os

Et unikt foredrag med Christian Lass, en af verdens mest anerkendte urmagere.

MAJ
10

DYREHAVSBAKKEN

Cirkusrevyen 2023 - forpremiere

Der er (næsten) garanti for latterkræmper, når vi sammen tager til forpremiere på Cirkusrevyen 2023.

Arkitekturbyvandring langs Københavns Havn

MARTS
28

Det er ikke hvert år, at København har titlen som verdens arkitekturhovedstad. Vi har arrangeret en byvandring, hvor vi oplever smukke København fra en anden vinkel.

Pension for Selvstændige

Bevar **friheden** – husk at sikre dig i tide

Som selvstændig bestemmer du selv
– også hvornår du vil gå på pension

Få styr på dine forsikringer,
mens du er rask, og begynd at
spare op så tidligt som muligt

Se hvad indkøb sammen med
40.000 andre selvstændige
kan betyde på www.PFS.dk

Book et møde på www.PFS.dk
– eller ring på 33 93 86 00

DIVELLO

MOBIL SIKKERHEDSMAKULERING

Nyager 6 - 2605 Brøndby
Tlf: 43 96 71 41 - Fax: 43 96 71 51
DS/EN ISO 14001 certificeret
www.toftena.dk

Mere værdi med grønnere byggeri

...

AI a/s
Refshalevej 147
1432 København
Tlf. +45 32 68 08 00
ai@ai.dk
www.ai.dk

AI
Arkitekter
& Ingeniører

Brænder du også for godt håndværk?

Sidder du og læser MESTER hos din frisør, mekaniker eller på din yndlingscafé? Og tænker du, bare jeg dog skulle klippes oftere, så jeg ikke går glip af næste nummer af MESTER? Så fortrivl ikke.

Selv om du ikke er medlem af Håndværkerforeningen København sender vi MESTER gratis med posten til andre, der ligesom os brænder for godt håndværk :-)

Skriv dig op til at modtage MESTER på:

hfk.dk/mester

...så vil du fremover få MESTER leveret direkte i postkassen.

Få MESTER i
postkassen
gratis

PÅ FALDEREBET

SMV eller ikke SMV?

SMV står for "Små og Mellemstore Virksomheder", og hvad forstår man så ved det?

Det afhænger nok af øjnene, der ser, men hvis du spørger i det offentlige, er der en klar definition. En SMV er en virksomhed med under 250 ansatte og med en omsætning på under 50 millioner Euro (ca. 375 millioner dkr.) eller en årlig balance på højst 43 millioner Euro.

Dermed er minimum 99% af alle danske virksomheder SMV'er.

Derfor må det have været en overkommelig opgave, da økonomiforvaltningen i Københavns Kommune sidste år blev bedt om at opgøre, hvor stor en del af kommunens indkøb og udbud, der lægges hos SMV'er. Opgørelsen blev lagt frem i efteråret og viser, at Københavns Kommune samlet "lægger ca. 34% af sin indkøbsvolumen hos virksomheder med mellem 10 og 200 ansatte. Dette svarer til et årligt forbrug på lidt over 5 mia. kr."

Virkelighedens erhvervsstruktur har intet med myndighedernes definitioner at gøre, så det giver ingen mening, at kommunen laver sin opgørelse på den måde. I Håndværkerforeningen har vi flere gange opfordret kommunen til i stedet

at underopdele opgørelsen på virksomheder med 1-5 ansatte, 6-20 ansatte, 21-50 ansatte og 51+ ansatte. Det vil give et mere retvisende billede af det lokale erhvervslivs deltagelse.

Det mest opsigtsvækkende ved opgørelsen får man dog nok, hvis man vender tallene på hovedet.

For alt andet lige viser opgørelsen jo, at Københavns Kommune lægger ca. 2/3 af sine indkøb og udbud – svarende til 8 milliarder kroner – hos virksomheder med over 200 ansatte. Den type virksomheder udgør under 1% af samtlige danske virksomheder.

Faktisk er der ifølge Danmarks Statistik kun 4.311 danske virksomheder ud af 312.680 danske virksomheder, der har 100 jobs eller derover.

Det er da tankevækkende.

CHRISTOFFER SUSÉ
ADM. DIREKTØR

Læs også: Hvordan ser en typisk håndværksvirksomhed i hovedstadsområdet ud? Det har MESTER undersøgt. Velkommen til et portræt af det lokale erhvervsliv. Læs med på side 26

**HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH**